

Часто на сторінках середньовічних рукописів можна зустріти зображення кесаревого розтину. Однак у середні віки така операція могла бути пов'язана лише зі смертю.

Щоб врятувати дитину, після смерті матері відразу проводили розтин. Якщо лікар наважувався на розтин живої жінки, то вона не вижила. Під час цієї операції середньовічні лікарі зашивали тільки зовнішній розріз, щиро вважаючи, що розріз на матці повинен закритися сам.

У ранньомодерний час ситуація трохи покращується і жінкам хоча б дається шанс пережити важкі пологи. З'являються акушерські рекомендації, відновлюється практика перевертання дитини на ніжки, збагачуються знання про анатомію жіночого організму.

Своїм практичним досвідом пологів поділилась і акушерка Луїза Буржуа у своїй праці «Різні спостереження щодо безпліддя, внутрішньоутробної смерті, пологів і жіночих хвороб» (1609).

Акушерка залишила детальні описи ненормальних положень плода та методів перевертання плода на ніжку.

Отже, можна зробити висновок, що стан медицини в середні віки залишав людині мало шансів під час складних травм або пологів, оскільки в даний час база знань та медиків була вузькою та недосконалою.

Список використаних джерел

1. Полушкін П. М., посібник до вивчення курсу «Історія медицини». 2016. 67 с.
2. С. А. Верхратський П. Ю. Заблудовский "Історія медицини" 1991. 85 с.
3. О. О. Драч, Н. М. Борисенко «Історія медицини і фармації» з найдавніших часів до середини XVII ст. 2018. 109-114 с.
4. В. І. Білоус, В. В. Білоус Історія медицини і лікувального мистецтва. 2019. 105 с.

Науковий керівник: кандидат історичних наук, доцент Гальченко С.І.

МАТЕРІАЛЬНА КУЛЬТУРА ТРИПІЛЬЦІВ ЗА ЗНАХІДКАМИ З ПОСЕЛЕННЯ ТАЛЬЯНКИ

Лук'яниця В.В.

*Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького
e-mail: vasy.lukianytsia@gmail.com*

Актуальність. Поселення-гіганти трипільської культури, розташовані в Буго-Дніпровському міжріччі, тобто переважно на території Черкаської області, – надбання світового масштабу, яке потребує максимального наукового вивчення, збереження та популяризації. Поселення Тальянки в сучасному Звенигородському районі – найбільше у світі за часів енеоліту (335 га) – слугує найяскравішим їхнім

прикладом, а дослідження комплексу його матеріальної культури надає археологам чи не найціннішу інформацію, щоб краще зрозуміти цей феномен.

Ступінь досліджуваності проблеми. Поселення Тальянки вивчає постійнодіюча Трипільська археологічна експедиція, тож результати досліджень висвітлюються в публікаціях її співробітників О. Корвіна-Піотровського [2–3], Е. Овчинникова, Д. Черновола [4] та ін. Проблематику трипільського домобудівництва й інтер'єру, крім останнього, розробляє також Н.Бурдо [1]. Феномену поселень-гігантів, зокрема Тальянок, присвячені також англомовні статті, у т.ч. збірка за редакції Ф. Менотті й О. Корвіна-Піотровського [5].

Мета і завдання дослідження. Поселення-гіганти трипільців усе ще залишаються маловідомою для загалу темою, тоді як за понад 40 років вивчення Тальянок археологи накопичили й опрацювали чимало інформації про комплекс його матеріальної культури, характеристику якого, особливо у світлі нещодавніх важливих знахідок, вважаємо необхідною для ознайомлення з феноменом мегапоселень IV тис. до н.е. на теренах Черкащини і трипільської культури загалом.

Сутність дослідження. Передусім варто зазначити, що оскільки Тальянки належать до періоду СІ (час існування більшості поселень-гігантів) і нині найчастіше датується 3800 – 3700 рр. до н.е., його матеріали стосуються передусім пізнього етапу східнотрипільської культури, а ще точніше – томашівської локальної групи. Щоправда, нерідко комплекс матеріальної культури останньої вважається зразковим і стандартним для всіх трипільців того часу.

Насамперед схарактеризуємо інтер'єр жител. Візьмемо за основу тези про двоповерховість із господарським першим і житловим другим поверхами та про виникнення «майданчика» («площадка» у традиційній термінології – рештки житла у вигляді обпаленої глини) внаслідок ритуального спалення глиняної будівлі з каркасом із дощок. Спиратимемось на дослідження Д.Черновола, під керівництвом якого автору пощастило попрацювати в Тальянках у 2021 р. Тож, загальна схема інтер'єру другого поверху в більшості жител така: праворуч від входу розташовано прямокутну піч на платформі; іноді із протилежного від входу боку печі був ще й припічок; перед піччю нерідко лежало «корито», обмежене бортиками, а поруч було кілька кам'яних зернотерок; вздовж лівої від печі стіни простягалось глиняне підвищення – подіум – червоного кольору, на яке, очевидно, ставився посуд; по центру торцевої стіни перебував вівтар – найчастіше округлий, орнаментований коловими композиціями. Часом замість «корита» або в декількох різних місцях було зроблено вимостки – додатковий шар глини на підлозі чи на підвищенні, що, мабуть, теж мали господарське призначення, проте з'являлися для конкретних чи індивідуальних потреб. Другий поверх нерідко мав два приміщення – вхідне та житлове, розділені порогами, який виконував ще й сакральну функцію. Фрагменти пофарбованої штукатурки свідчать, що стіни були червоні із прокресленим дуго- чи зигзагоподібним орнаментом. [4, 120–121]. Перший поверх зрідка взагалі не мав інтер'єру, а його долівка повторювала рельєф. Часом він, навпаки, теж складався з двох приміщень – це дозволяють припустити знахідки

порогів та одвірків. Часто тут розташовувалися одне чи кілька підвищень, «корит», зернотерок і вимосток, а також господарські ями зі слідами регулярного вичищення. В торці іноді перебував ткацький верстат, на існування якого вказують скупчення глиняних грузил і пряслиць. [4, 118, 150]. Загальні розміри житла в середньому становлять 6×12 м, хоча корисна (житлова) площа при цьому найчастіше дорівнює 14 – 16 м².

Щодо горнів, то вони мали 3 канали й 8 жаропродуків, і при дослідженні комплексу «Сім'я гончаря» (5 житлових будівель, 3 горни та яма-котлован), де ті були виявлені в 2013 р. – вперше за весь час вивчення трипільської культури – з'ясувалося, що один містив в основі конструкцію з дерева, тоді як два інші – з каменю й уламків кераміки. В котловані, по краях якого розташовувалися горни, було 4 основних та 1 допоміжне заглиблення, куди, очевидно, поміщалася необхідна для виробництва глина. Висловлювалося припущення, що він був місцем видобутку матеріалу для будівництва сусідніх жител при викопуванні, а після припинення функціонування горнів перетворився на сміттєзвалище [3, 255–262].

У котловані, в господарських ямах і подекуди на «майданчиках» трапляються знахідки глиняної пластики, у т.ч. моделі жител. Особливо цінними є відкриті моделі, де виліплено елементи інтер'єру: піч, «корито», вівтар, іноді навіть посуд на подіумі [1, 49–50]. Виявляли також моделі саней, з чого випливає, що трипільці користувалися полозним транспортом. Проте наймасовішими є зоо- (зазвичай бики) та антропоморфна (майже виключно жінки) пластика, досить реалістична на цьому етапі розвитку культури, однак найчастіше ніби навмисно побита [2, 26]. Це дозволило припустити використання її в обрядах з імітації жертвоприношення, що в часи сприятливих кліматичних умов заміняло реальні людські жертви.

Найчастіше трапляються фрагменти кераміки і зрідка – більш-менш цілі посудини. Як і повсюди в трипільській культурі, вони поділяються на тарні, кухонні, столові й ритуальні. С.Рижов чудово продемонстрував зміни як форм, так і орнаментативної кераміки томашівської групи, у т.ч. в Тальянках. Отже, існували горщики, чаші, кубки, амфори, піфоси, кратери, кришки, миски, біконічні, сфероконічні та грушеподібні посудини тощо, особливістю яких була гострореберність і високі плічка. Кухонної кераміки, прикрашеної монохромним чорним орнаментом, зовсім мало, а масовою є столова. Біхромних посудин у цілому мізерна кількість, а провідними типами орнаменту, виконаного чорною фарбою з білим контуром, є спіральний, листоподібний і гребінцевий. Часто трапляються стилізовані зображення тварин і дерева життя. Натомість меандровий орнамент зустрічається рідко [5, 100–105]. Яскравою рисою є загадкові т.зв. біноклеподібні посудини, знайдені й у Тальянках. Д.Черновол припустив, що вони виконували роль барабанів у ритуалах із викликання дощу. У цілому керамічний комплекс свідчить про стандартизацію і те, що виготовляли його масово, за шаблонами.

Натомість знарядь праці в Тальянках майже не виявлено – пояснюють це тим, що при спаленні поселення вони, як цінні й корисні предмети, здебільшого забиралися із жител, тому судити про них часто доводиться хіба що за знахідками в господарських ямах. Прикметно, що за весь час дослідження тут було знайдено

лише один предмет із міді (хоча в Майданецькому їх виявили значно більше). Кремінні знаряддя представлені шкребками та ножами з відщепів, вкладнями до серпів. Кістяними були тесла й проколки, роговими – мотики, кварцитовими – лоцила. Вище згадувалося про гранітні зернотерки (неодмінними є ще й круглі розтиральники) та глиняні грузила і прясла [2, 26–27]. Прикрас і зброї в Тальянках не знаходили, хоча це також не обов'язково означає, що їх не було.

Основні висновки. Матеріальний комплекс поселення-гіганта Тальянки є досить репрезентативним і типовим як для томашівської локальної групи, так і для трипільської культури етапу СІ загалом. Розкопані житла дають чи не найкращий матеріал для реконструкції домобудівництва та інтер'єру. Вперше досліджені саме тут ями-котловани й гончарні горни дають значно краще уявлення про розвиток виробничих сил трипільців, як і ретельне вивчення вмісту господарських ям. Знахідки багатьох фрагментів глиняної пластики та уламків кераміки, крім зразкової характеристики керамічного комплексу томашівської групи, дають можливість припустити виконання певних ритуалів, особливо перед залишенням поселення. На те, що все цінне перед цим намагалися забрати, вказує майже повна відсутність знахідок мідних знарядь, зброї, прикрас.

Список використаних джерел

1. Бурдо Н. Б. Реконструкция жилищ и поселений трипольской культуры: от рисунков В. Хвойки до 3D-моделирования. *Археология и древняя история Украины*. 2011. № 5. С. 38–52.
2. Исследование поселений-гигантов трипольской культуры в 2002 – 2004 гг. : монография / В. А. Круц, А. Г. Корвин-Пиотровский, С. Н. Рыжов и др. ; НАНУ. ИА. Киев, 2005. 140 с.
3. Корвин-Пиотровский А. Г., Овчинников Э. В. Производственные объекты комплекса «Семья гончара» на трипольском поселении Тальянки. *Eminak: Scientific Quarterly Journal*. 2020. № 1 (29). С. 254–276.
4. Черновол Д. К. Интер'єр будівель трипільської культури : дис. ... канд. іст. наук (доктора філософії) : 07.00.04. Київ, 2019. 347 с.
5. The Tripolye culture giant-settlements in Ukraine: formation, development and decline / ed. by F. Menotti and A. G. Korvin-Piotrovskiy. Exeter : Short Run Press, 2012. 264 p.

Науковий керівник: кандидат історичних наук, старший викладач Касян А. І.

АНТРОПОЛОГІЧНИЙ ТИП УСАТІВЦІВ ТА ВИХВАТИНЦІВ

Люта Є.О.

*Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького
e-mail: lutaelizaveta@gmail.com*

Актуальність. Оскільки трипільська культура не залишила після себе майже жодних кісткових решток, важко говорити про її антропологічний склад. Адже навіть та кількість антропологічних залишків, котра була виявлена, не досліджується відразу через нестачу кваліфікованих антропологів. За таких умов